

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията на Ирина Николаева Иванова на тема: „Проблемът за стила в киното“ за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“

от проф. Иван Стефанов, доктор на философските науки

Предложената за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ дисертация „Проблемът за стила в киното“ с автор Ирина Иванова представлява, според мен, сериозно научно изследване. Разгърнато е в обем от 146 страници и се състои от увод, три съдържателни глави и заключение. Приложени са още библиография, филмография и списък на публикации по темата.

В своето изложение Ирина Иванова веднага навлиза в сложността на темата като насочва изследователското си внимание в изказаните досега в теорията на изкуството водещи авторски мнения относно природата на художествения *стил*. Тя проследява подробно пътя на понятието „стил“ в теорията на изкуството, прави това умело в съдържателен смисъл (подчертава приноса на значими, ключови автори) и точно забелязва, че понятието е лесно постижимо в литературата и онези изкуства, в които зад произведението стои една единствена личност. На тази основа, естествено лесно, се достига до прословутото заключение на Жорж Бюфон: *стильът това е самата личност*. Но съществен момент, в случая, се състои в това, че Ирина Иванова не се е загубила в лабиринта от дефиниции, а е разбрала трудността на темата. Осъзнала е, че стильът - покрай всичко друго - е и илюстрация и на объркването по въпросите на изкуството, и особено на киното, където може да се срещне и твърдението, че *стильът – това е бюджетът*, тоест зависи от финансовия капитал... Този факт поставя по-остро въпроса: когато правим у нас ниско бюджетни филми това означава ли, че тези филми са винаги без стил?

В дисертацията Ирина Иванова целесъобразно започва своето изследване, отчитайки и подхождайки от тезата за хибридна, двуначалната, художествено-техническа природа на киното. Така авторката открива наличието на четири стилообразуващи стихии в „седмото изкуство“: синтетичният характер на киното, колективният характер на

творческите процеси, технологичното развитие и външния социален фактор. Смесицата на външни и вътрешни фактори, дава основание на авторката, да следва двойствено разбиране за стила в киното – от една страна като еманация на индивидуалността на режисьора (код на субективността); и от друга страна, разглежда филмовия стил като историко-културен модел (код на обективността), плод на доминиращи естетически, социални и политико-идеологически обобщения.

Аз съм убеден, че и в киното естетическото съзнание във всичките му модуси е обществено предпоставено, но същевременно, в своите предметни като отделни творби конкретни творчески резултати, е и уникално и автономно. И има своя незаменима аура, подкрепена и стилово. Така и произведението в „седмото изкуство“ едновременно, както пише Теодор Адорно, е *иманентна реалност* и *социален факт*. Свообразието, уникалността на киното като изкуство съ-съществува с не винаги очевидна, но реална зависимост от външната социална действителност. Затова и то трябва – теоретически – да се изследва едновременно и „отвътре навън“ и „отвън отвътре.“ Теорията на киното трябва едновременно да е и вътре, и вън от него. Тоест, теорията на киното трябва да е наистина диалектическа социологическа естетика. И Ирина Иванова убедително отбелязва, че природата на киното е хибридна, двуначална художествено-техническа природа.

Правя това теоретическо отклонение защото самата Ирина Иванова, тръгнала по своя собствен изследователски път, следва много убедено двойственото разбиране за стила: от една страна, като еманация на индивидуалността на автора; и от друга страна, разглежда стила в киното като историко-културен модел, тоест като резултат от съображения с доминиращи естетически, социални и политико-идеологически норми.

В разглежданата дисертация авторката категорично и убедително утвърждава тезата и стига до извода, че само в определени случаи и при определени условия може се каже, че стилът – това е самия човек (най-често това е режисьорът на филма. Забележителна е формулировката на Микеланджело Антониони: „Един единствен човек притежава цялостната идея за филма в главата си – доколкото е възможно – и този човек е режисьорът, само той обединява в собственото си съзнание различните елементи, изграждащи филма.“). Обаче в колективно изкуство, каквото е киното, стилът винаги е резултат и от сътрудничеството на множество хора (продуценти, режисьори, сценаристи, оператори, актьори и т. н). Още по-трудно е днес, в условията на културната глобализация и повсеместната

дигитализация да се анализира стила на едни филм, на един режисьор, на една филмова школа. Но и не е невъзможно.

Много съм удовлетворен от обстоятелството, че от своите изходни методологически позиции авторката е успяла да се добере и до съдържателна собствена формулировка относно филмовия стил; на стр. 141 от дисертацията тя пише: „Стильът в киното е синтетичен хронотопен концепт, в генезиса на който границите между технологичното, естетическото и онтологичното са заличени.“ И пак на същата страница добавя нещо много съдържателно: „Стильът – това е начинът, по който киното мисли чрез своите образи.“

Разбирането на стила като *синтетичен концепт*, в който границите между технологичното, естетическото и онтологичното са преодоленни до едно ново единство в кинообразите означава, че художественото съвършенство в авторското кино е не само предполагаемо, но напълно достижимо и демонстрира истински големи висоти. Филми като „Сладък живот“, „Червената пустиня“, „Кръстникът“, „Щастливи дни“, „Левиатан“, „Козият рог“ и още много други демонстрират забележителен авторски стил (в смисъл на вярност към кода на субективността), но същевременно позволяват и ново виждане за света, в който хората живеят (в смисъла на вярност и към кода на обективността). Наличието на стил в множество филми е белег и за индивидуално майсторство, но и за постигане на яснovidството на социокултурния символ. Такава е диалектиката на киното като изкуство.

В своята дисертация Ирина Иванова прави интересен анализ и на стила в контекста на новите технологични трансформации в световното кино. Но мисля, че от нейното внимание е отпаднала една важна подробност; а именно че и в съвременното кино и масовата култура има големи пространства за проява на различни форми на безстилие. Там облика на филмите се диктува от възможностите, които предлага материала в смисъл на сюжет, образи, актьори и пр., а не от синтетичното виждане и оформление на режисьора. Това не бива да ни изненадва – киното се появи като новаторско изкуство, което не признава художествени норми и естетически правила. Нещо повече, то често си позволява нарочно да ги пренебрегва с оглед на постигане на много силно въздействието върху публиката. Това често е изява на творчески произвол, зад който се крие *претенцията за свободно и независимо изкуство*.

Накрая в моето становище ще потвърдя научните приноси в дисертацията на Ирина Иванова „Проблемът за стила в киното“, така като

са формулирани от нея. Но към това ще прибавя, че този научен труд представлява едно постижение не само за автора, но и за нашата филмова теория. Действително и други важни понятия на естетиката и критиката чакат своето теоретическо обновление. Вече отбелязах, че в разглеждания текст е налице разработката на едно работещо понятие *стил* за обяснение на възможните стилкови прояви и разнообразия в „Седмото изкуство“. Затова и предлагам на Ирина Иванова да помисли за скорошно публикуване на дисертационния труд като отделна книга.

В заключение: като член на научното жури съвсем убедено ще гласувам с „ДА“ за присъждане на Ирина Николаева Иванова на научната и образователна степен „Доктор“ за научноизследователските постижения в дисертацията на тема: „Проблемът за стила в киното“.

02. 09. 2025 г.

Проф. Иван Стефанов, доктор на философските науки